

”Tilaa on, sinne mahtuu joukkoja eikä se häiritse siviilien elämää”: Lapin ja Saamenmaan militarisaatio kolonialismin tulkintakehyksessä

Laura Junka-Aikio¹

Militarisaatio näkyy konkreettisesti Lapissa ja Saamenmaalla esimerkiksi lisääntyvinä sotaharjoituksina ja maanpuolustuksen tarpeisiin vastaavina infrastruktuurihankkeina. Vaikka muutoksilla tulee olemaan kauaskantoisia vaikutuksia paikalliseen elämään, aluekehitykseen ja saamelaisten oikeuksiin, puuttuvat nämä näkökulmat meneillään olevasta militarisaatio- ja maanpuolustuskeskustelusta. Tässä artikkelissa pyrin rakentamaan pohjaa pohjoismaiselle dekoloniaaliselle militarisaatiotutkimukselle, jossa huomio keskittyy erityisesti maan militaariseen käyttöön, militarisaation kolonialistiseen maantieteeseen sekä sen haastamiseen. Artikkelin lopussa syvennyn hetkeksi Etelä-Lapissa sijaitsevaan Rovajärven ampuma-alueeseen liittyviin muutoksiin ja kamppailuihin sekä Saamenmaalla keväällä 2024 järjestetyn mittavan Naton *Nordic Response* -sotaharjoituksen puitteissa nousseisiin kysymyksiin. Esitän, että Pohjois-Suomen militarisaatio etenee tällä hetkellä perustuen pitkälti perinteiseen tyhjän maan harhaan, joka piirtää alueesta kuvaa laajana ei-kenenkään maana, jossa riittää tilaa toimia. Seurauksena on kolonialismin historiasta tuttujen prosessien ja valtasuhteiden vahvistuminen: paikallisten ja saamelaisten äänten ja oikeuksien sivuuttaminen, asuttajakolonialistisen maan haltuunoton syveneminen sekä aluekehitys, joka heijastaa yhä kauempana määrittyviä intressejä ja tavoitteita paikallisen monimuotoisuuden ja kestävyden sijaan.

Avainsanat: Arktinen, kolonialismi, militarisaatio, saamelaiset, sotaharjoitukset

Johdanto

Venäjän hyökättyä Ukrainaan helmikuussa 2022 sotilaalliseen turvallisuuteen liittyvät näkökulmat ja oikeuttamisen tavat siirtyivät Suomessa päätöksenteon keskiöön. Samalla tuli vallitsevaksi näkemys Pohjois-Atlantin liitosta (Nato) ainona realistisena tapana varmistaa Suomen turvallisuus ja itsemääräämisoikeus (Harle 2023). Seuraavaksi puolustusyhteistyön laajentamisprosessi ulotettiin myös Yhdysvaltojen kanssa 1.9.2024 voimaan astuneeseen puolustusyhteistyösopimukseen (*Defence Cooperation Agreement*, DCA-sopimus). Sekä virallisissa lausunnoissa että mediassa sopimus on esitetty kyseenalaistamatta järjestelyksi, joka *vahvistaa* Suomen turvallisuutta (Valtioneuvosto 2024; Harju 2023). Kuten Leena Vastapuu ja muut (2024) kirjoittavat, militarisaatiolle on tunnusomaista sotilaalliseen toimintaan liittyvien päätösten esittäminen vailla vaihtoehtoja. Näin aihe eristetään muusta yhteiskunnallisesta keskustelusta, jonka puitteissa toimia tulisi perustella myös esimerkiksi talouden, ympäristön, tasa-arvon tai ihmisoikeuksien näkökulmista. Samalla vallan marginaalissa olevien ryhmien kuten naisten, vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen näkökulmat, tarpeet ja huolenaiheet työnnetään sivuun.

Militarisaatio näkyy konkreettisesti Lapissa ja Saamenmaalla esimerkiksi lisääntyvinä sotaharjoituksina ja maanpuolustuksen tarpeisiin vastaavina infrastruktuurihankkeina. Uusien sopimusjärjestelyiden myötä Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisimmat alueet muodostavat

1 PhD, professori, Lapin yliopisto, <laura.junka-aikio@utaplantland.fi>.

sekä Naton että Yhdysvaltojen näkökulmasta yhtenäisen alueen, jonka Jäämerelle ja Pohjois-Atlantin merireiteille avautuva sijainti Venäjän kupeessa on strategisesti tärkeä ja joka tarjoaa laajat mahdollisuudet harjoitella sodankäyntiä arktisissa olosuhteissa. Lappiin onkin jo ”ruuhkaksi asti” tulijoita (De Fresnes & Martikainen 2023). Mediassa muutos on kehytetty etupäässä myönteiseksi: kansainväliset sotaharjoitukset ja joukkojen pysyvämpi läsnäolo tuovat Pohjois-Suomeen paitsi turvallisuutta myös taloudellista toimeliaisuutta, mittavia investointeja ja vieläpä säpinää sinkkumarkkinoille (*Koti-Lappi* 2024; Pylkkänen 2023; *Lapin Kansa* 2024; Pöyhönen 2023). *Lapin Kansa* hoputtaa lisäämään maanpuolustuksen Lapin keskeiseksi elinkeinoksi malmin, matkailun ja metsien rinnalle. ”Maakunnan on taottava nyt, kun rauta on kuuma” (*Lapin Kansa* 2024). Asiantuntijakeskusteluissa painottuvat erityisesti Lapin hyödyt muille: Pohjois-Suomi toimii Norjan, Ruotsin ja Naton puskurina (*Lapin Kansa* 2022) ja arktinen osaaminen ja olosuhteet tarjoavat mahdollisuuden kasvattaa Suomen roolia Natossa sekä syventää puolustusyhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa (Vanhanen ym. 2023, 17–18).

Media- ja asiantuntijakeskusteluissa ei sitä vastoin ole juurikaan tuotu esiin sitä, että Pohjois-Suomi tai ”Lappi” on merkittäviltä osin myös Saamenmaata eli saamelaisten kotiseutualuetta, jossa maankäyttöä säätelevät myös velvoitteet saamelaisten itsemääräämisoikeutta kohtaan. Samaten keskustelusta on puuttunut laajempi kriittinen pohdinta, mitä aluekehityksen, paikallisten ihmisten ja ympäristön näkökulmista merkitsee, että alueen maankäyttö, infrastruktuurihankkeet ja taloudellinen toimeliaisuus ohjautuvat yhä enemmän kansainvälisen maanpuolustusyhteistyön tarpeista käsin. Kun Pohjois-Suomen nykyiset, keskenään varsin erilaiset maankäyttäjät, maankäyttötavat ja episteemiset yhteisöt sekä jo olemassa olevat maankäyttöön liittyvät jännitteet ja konfliktit jäävät tunnistamatta, on Lapista ja Saamenmaasta rakennettu maanpuolustuskeskustelun puitteissa kuvaa *terra nulliuksena*: ei-kenenkään maana tai joutomaana, joka soveltuu maanpuolustuksen tarpeisiin muuta Suomea paremmin juuri oletetun tyhjyytensä ja laajuutensa ansiosta.

Tämän artikkelin tavoitteena on rakentaa pohjaa pohjoismaiselle dekoloniaaliselle militarismien tutkimukselle, jossa huomio keskittyy erityisesti maan militaariseen käyttöön ja militarisaation kolonialistiseen maantieteeseen. Sen lisäksi, että valtion suhdetta Lappiin ja Saamenmaahan voi sekä historian että nykypäivän valossa tarkastella useiden keskenään ristteävien kolonialismin teorioiden näkökulmista, artikkeli tuo esiin, että sotaan varustautumisella, sotaharjoittelulla ja erilaisilla sodankäynnin ja maanpuolustuksen tarpeisiin liittyvillä infrastruktuureilla on ollut historiallisesti merkittävä rooli arktisten alkuperäiskansojen kolonisaatiossa ja heidän maidensa haltuunotossa. Artikkelin lopussa syvennyn hetkeksi Etelä-Lapissa sijaitsevaan Rovajärven ampuma-alueeseen liittyviin muutoksiin ja kamppailuihin sekä Saamenmaalla keväällä 2024 järjestetyn mittavan Naton *Nordic Response* -sotaharjoituksen puitteissa nousseihin kysymyksiin. Esitän, että Pohjois-Suomen militarisaatio etenee tällä hetkellä perustuen pitkälti perinteiseen tyhjän maan harhaan, joka piirtää alueesta kuvaa laajana ei-kenenkään maana, jossa riittää tilaa toimia. Mikäli harhaa ei pureta, on seurauksena väistämättä kolonialismin historiasta tuttujen prosessien ja valtasuhteiden vahvistuminen: paikallisten ja saamelaisten äänten ja oikeuksien sivuuttaminen, asuttajakolonialistisen maan haltuunoton syveneminen sekä laajemmin ottaen aluekehitys, joka heijastaa yhä kauempana määrittäviä intressejä ja tavoitteita paikallisen monimuotoisuuden ja kestävyuden sijaan.

Kolonialismi Lapissa ja Saamenmaalla

Viime vuosina kiinnostus sekä pohjoismaista että Suomen omaa kolonialistista historiaa ja nykyisyyttä kohtaan on kasvanut huomattavasti ja kolonialismin tutkimus on noussut osaksi kriittisten yhteiskuntatieteiden ja humanistisen tutkimuksen valtavirtaa. Tutkimus on nostanut esiin esimerkiksi Suomen osallisuuden kolonialistisissa diskursseissa ja rakenteissa, jotka ovat tuottaneet ja oikeuttaneet eurooppalaista merentakaista kolonialismia ja joista Suomi ja suomalaisetkin ovat monin tavoin hyötynet (esim. Anderson & Lahti 2022; Keskinen 2019; Merivirta ym. 2021). Toisaalta se on kiinnittänyt katseen niin kutsuttuun sisäiseen tai Suomen ”omaan” kolonialismiin eli epäsymmetrisiin maantieteellisiin, taloudellisiin, poliittisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin ja valtasuhteisiin, jotka ovat määrittäneet ja yhä määrittävät Suomen ja suomalaisten suhdetta sekä alkuperäiskansa saamelaisiin ja heidän maihinsa (du Plessis 2020; Junka-Aikio 2022; Magga 2024; Kuokkanen 2020; 2022; Kullaa ym. 2022) että myyttiseen ”Lappiin” ja alueen luonnonvaroihin laajemmin (Massa 1994; Kauhanen 2024).

Nykyään kotimainen tieteen termipankki määritteleeekin kolonialismin melko laajasti prosesseiksi, ”joihin sisältyy toisten ihmisten maiden valloitus ja hyväksikäyttö, mukaan lukien materiaalistien resurssien, luonnonvarojen ja työvoiman hyödyntäminen (tarvittaessa pakkokeinoin) sekä puuttuminen paikallisiin poliittisiin rakenteisiin ja kulttuuriin”. Tunnusomaisia ovat myös epäsymmetriset valtasuhteet sekä diskurssiiviset strategiat, joiden avulla kolonialismia on pyritty oikeuttamaan. Nämä strategiat sisältävät esimerkiksi voimakkaasti kolonisoituja kansoja ja ihmisiä toiseuttavien diskurssien tuottamisen sekä maan harhaanjohdavan esittämisen *terra nulliuksena* eli tyhjänä tai vailla varteenotettavaa käyttöä tai käyttäjää.

Samalla kun käsitys kolonialismista ilmiönä on laajentunut, on tullut tärkeäksi ottaa käyttöön useita erilaisia teoreettisia kehyksiä, joiden kautta eri tavoin aikaan ja paikkaan paikantuvia kolonialistisia valtasuhteita, diskursseja ja rakenteita sekä niiden muutoksia on mahdollista tulkita ja analysoida täsmällisesti. Teoreettinen eronteko on tärkeää etupäässä analyttisen ajattelun ja tarkkuuden kannalta, sillä tosiasiasa kolonialismin eri muodot vaikuttavat usein rinnakkain, jokin muoto voi olla muita vallitsevampi tai yksi voi ajan myötä johtaa toiseen (Shoemaker 2015). Tätä silmällä pitäen esittelen seuraavaksi lyhyesti *asuttajakolonialismin* ja *luonnonvarakolonialismin* teoriaa tai tulkintakehystä, jotka ovat erityisen hyödyllisiä Pohjois-Suomeen liittyviä valtasuhteita ja muutosprosesseja tarkasteltaessa. Laajempänä tavoitteenani on rakentaa pohjaa pohjoismaiselle dekoloniaaliselle militarisaatio-tutkimukselle, jossa huomio keskittyy erityisesti maan militaariseen käyttöön, militarisaation kolonialistiseen maantieteeseen sekä sen haastamiseen.

Asuttajakolonialismi

Asuttajakolonialismin teoria on vakiintunut osaksi kotimaista kolonialismikeskustelua vasta muutaman viimevuoden aikana (esim. Magga 2018; 2024; Kuokkanen 2020; 2022; Junka-Aikio 2022; Össbo 2023), mutta kansainvälisesti sillä on ollut keskeinen rooli alkuperäiskansojen kokemuksen keskittämisessä osaksi kolonialismin tutkimusta. Etenkin Patrick Wolfen artikkelin ”Settler colonialism and the elimination of the native” (2006; myös esim. Carey & Silverstein 2020) myötä tunnetuksi tulleen teorian peruslähtökohta on, ettei maan kolonialistisen valloituksen ja haltuunoton tavoitteena ole yksinomaan alueen luonnonvarojen tai työ-

voiman hyödyntäminen vaan uuden kotimaan rakentaminen ja sinne juurtuminen. Projektin oikeuttaminen vaatii maan tuottamista diskursiivisesti *terra nulliukseksi* eli ei-kenenkään maana, jonka uudisasuttaja raivaa kovalla työllä tuottavaksi ja siten myös omakseen. Koska alkuperäiskansat uhkaavat narratiivia jo pelkällä olemassaolollaan, tuottaa asuttajakolonialismi Wolfen mukaan jatkuvan, rakenteellisen tarpeen *eliminoida* heidät ja heidän historiansa. Eliminaation tapoja ovat sekä suora kansanmurha ja alkuperäiskansojen pakkosiirrot (kuten Pohjois-Amerikassa ja juuri nyt Palestiinassa) että hitaammin etenevät ja assimiloivat prosessit, jotka johtavat asteittain alkuperäiskansan omien yhteiskunnallisten ja hallinnollisten järjestelmien rapautumiseen, maiden pirstaloitumiseen sekä kielen, perinteisten elinkeinojen ja kulttuuristen käytäntöjen heikkenemiseen. Myös alkuperäiskansoja toiseuttavilla diskursseilla on merkittävä rooli asuttajakolonialismissa. (Wolfe 2006.)

Suomessa asuttajakolonialismin teoria auttaa jäsentämään Saamenmaan kolonisaatioprosesseja ja sitä, ettei kolonialismi ole saamelaisille vain menneisyyttä vaan osa nykypäivää. Pohjoismaissa kyse on ennen kaikkea saamelaisten maiden haltuunotosta ja saamelaisten vetämisestä valtion hallinnan piiriin lainsäädännön, uudisasutuksen, koulutuksen ja aluekehitystä määrittävien infrastruktuurihankkeiden kanssa. Saamelaisia toiseuttavien diskurssien (esim. saamelaiset kuvataan primitiivisinä, lapsenomaisina tai kieroina) lisäksi oikeuttamisen kannalta keskeistä on ollut myös saamelaisten maiden mieltäminen niin laajoiksi ja saamelaisen maankäytön niin liikkuvaiseksi ja joustavaksi, että se pystyy aina joko väistymään tai elämään rinnakkain muun maankäytön kautta, oli kyse sitten uudisasutuksesta, maanviljelystä, metsäteollisuudesta, vesivoimasta, kaivostoiminnasta, matkailusta, vihreän siirtymän energiahankkeista, rautateistä tai, kuten tänä päivänä, sotaharjoituksista ja muusta sotilaallisesta toiminnasta.

Saamelaiset ovat vastustaneet näitä eliminoivia taktiikoita, ja siihen perustuu myös heidän olemassaolonsa alkuperäiskansana. Kielen ohella erityisen keskeistä on saamelaisen poronhoidon jatkuminen (du Plessis 2020; Magga 2019; 2024). Kuten saamelainen poronhoitaja ja politiikan tutkija Anne-Maria Magga (2024) tuo esiin, saamelaiset ovat etenkin poronhoidon kautta tai ”poron kanssa eläen” kyenneet säilyttämään kiinteän yhteyden maahansa sekä ylläpitämään omalle historialleen ja kulttuurilleen keskeisiä yhteisöllisen järjestäytymisen tapojaan. Vaikka saamelaisuus ei typisty poronhoitoon, voi poron hyvin sanoa kannattelevan saamelaisia alkuperäiskansana sekä kulttuurisesti että oikeudellisesta näkökulmasta. Samasta syystä käytännössä kaikki saamelaista poronhoitoa tänä päivänä uhkaava maankäyttö muodostaa todellisen uhan myös saamelaisille kansana. Kun saamelaisten porolaitumet ovat vuosisatojen ajan kaventuneet ja väistyneet toisaalle asuttajakolonialismin tieltä, ei tilaa siirtyä muun maankäytön tieltä enää ole (esim. Klinger ym. 2023, 62). Siksi aina kun puhumme haitasta saamelaiselle poronhoidolle, puhumme myös asuttajakolonialismista.

Luonnonvarakolonialismi

Luonnonvarakolonialismin teoria on hajanaisempi ja nojaa esimerkiksi usukolonialismin, ekologisen tai ympäristökolonialismin ja ekstraktivismien teorioihin sekä kapitalismin globaaleja riippuvuussuhteita ja tilallista työnjakoa tarkasteleviin maailmanjärjestelmäteorioihin. Itse määrittelen luonnonvarakolonialismin tietyn alueen luonnonvarojen ekologisesti ja yhteis-

kunnallisesti kestävämmäksi hyödyntämiseksi alueen ulkopuolisten tahojen määrittelyä lähtökohdista ja tarpeista käsin, ja etupäässä heitä hyödyttäen. Keskeisiä toimijoita ovat ylikansalliset yritykset ja pääoma sekä niiden taustalla vaikuttavat valtiolliset toimijat, mutta myös valtioneuvoston sisäisiä metropolialueen ja reuna-alueiden välisiä suhteita voi tarkastella luonnonvarakolonialismin näkökulmista (Gritsenko 2018; Parson & Ray 2018; Laako 2022; Sirviö ym. 2022). Hanna Laako (2022) sekä Rinna Kullaa ja muut (2022) painottavatkin etenkin rajaseutujen merkitystä keskeisinä luonnonvarakolonialismin ja resurssivalloitusten kohteina.

Luonnonvarakolonialismi ei välttämättä edellytä rodullistavien ja toiseuttavien diskurssien tuottamista tai etnistä erontekoa. Sen sijaan keskeistä on toiminnan oikeuttaminen sillä, että hyödynnettävän alueen luonnonvarat ovat ehtymättömät ja tilaa toiminnalle riittää, sekä esimerkiksi taloudellisen hyvinvoinnin, kehityksen, välttämättömyyden ja jopa kestävyuden diskurssit (Kauhanen 2024; Parson & Ray 2018; Hast 2021). Sanna Hast (2021, 15–17) nostaa esiin erityisesti yhteensovittamisen diskurssit ja käytännöt, joiden kyseenalaistamattomana lähtökohdiana on, että luonnonvarojen ja maan käyttöön liittyvät konfliktit on aina mahdollista ratkaista hyvän kommunikaation, suunnittelun ja osallistavan dialogin kautta (ks. myös Fjellheim 2023). Kuten Hast (2021, 39–50) esittää, luonnonvarat eivät kuitenkaan ole olemassa näistä käytännöistä irrallaan, eivätkä ne ole minkään alueen ”valmis” ominaisuus, vaan yhteensovittamisen käytännöt ovat itsessään osa *luonnonvaraistumisen* tapahtumaa, jossa luonnosta – ja vieläpä juuri tietyn alueen luonnosta – tehdään ja uudelleen määritellään erilaisia resursseja. Sekä luonnonvaraistumisessa että luonnonvarakolonialismissa olennaista on se, kuka kykenee määrittämään, mitkä ovat minkäkin alueen keskeisiä luonnonvaroja ja resursseja sekä oikeuttamaan niiden käytön ohi muiden mahdollisten käyttäjien ja käyttötappojen. *Luonnonvaraistumisen* sijaan osuvampaa olisikin puhua *luonnonvaraistamisesta* huomion kiinnittämiseksi selkeämmin toiminnan taustalla vaikuttaviin voimiin ja valtasuhteisiin.

Luonnonvarakolonialismin tulkintakehys kiinnittää huomion Lapin rooliin Suomen sisäisenä resurssiperiferiana ja rajavyöhykkeenä (engl. *resource frontier*, ks. Laako 2022, 66), jossa maan ja luonnonvarojen käyttöön liittyviä päätöksiä tehdään laajasti alueen ulkopuolella sijaitsevista valtakeskuksista käsin ja niiden intressejä seuraten. Käsitys Lapista luonnonvaroiltaan rikkaana resurssiperiferiana vaikutti jo Ruotsi-Suomessa, mutta erityisesti toisen maailmansodan jälkeen se vakiintui varsinaiseksi valtiolliseksi ohjelmaksi, mikä ympäristöhistorioitsija Ilmo Massan (1994) mukaan merkitsi käytännössä sekä maatalous- ja luontaiselinkeinojen syrjäyttämistä metsäteollisuuden, kaivosteollisuuden ja vesivoimarakentamisen tieltä että teollisuushankkeiden voimaperäistä ja valtiojohtoista edistämistä. Vaikka teollistamisella tuettiin myös sodassa tuhotun alueen taloudellista ja työllisyyskehitystä, lähtökohdiana olivat valtion ja elinkeinoelämän resurssitarpeet Lapin perinteisten paikallisten elinkeinojen, kulttuurisen monimuotoisuuden ja ympäristön kustannuksella (mt., erit. 202–205).

Lapin vesivoimarakentaminen on tästä keskeinen esimerkki. Tapani Niemen (2021) palkittu dokumenttisarja *Lohen surma* kertoo, miten Kemijoen lohella ja vaelluskalalla laajemmin on historiallisesti ollut sekä saamelaisille että myöhemmin Lappiin saapuneille suomalaisille uudisasuttajille suuri merkitys niin elinkeinona kuin yhteisöllisen elämän ja identiteetinkin pohjana. Näiden yhteisöjen ja identiteettien kohtaloksi koitui Lapin jokien valjastaminen ensin

metsäteollisuuden ja sittemmin vesivoiman tarpeisiin 1900-luvulla ja etenkin sen puolivälistä eteenpäin. Vesivoimarakentaminen johti Kemijoen lohen sukupuuttoon ja siten koko joen ekologian ja jokiyhteisöjen kuolemaan sellaisina kuin ne olivat yhteisöille aiemmin olleet olemassa. Lokan ja Porttipahdan tekoaltaiden rakentaminen tuhosi yhteisöjä myös konkreettisesti. Yhteensä yli 630 neliökilometriä kattavat altaat rakennettiin 1960-luvulla joen säännöstelytarpeisiin paikallisia kuulematta ja minimaalisin korvauksin. Alueen asukkaille ja yhteisöille ne merkitsivät ”poismuuttoa, elinkeinojen muutosta, perinteisen sompiolaisen elämäntavan loppua, ontologista turvattomuutta ja uuteen sopeutumisen vaikeuksia” (Kauhanen 2024, 16.). Hankkeen on todettu kiihdyttäneen alueen saamelaisväestön assimilaatiota ja kielenmenetyksiä (Aikio 1988). Laajemmin vesivoimarakentaminen on aiheuttanut sekä Lapin suomalaisissa että saamelaisissa yhteisöissä syviä ylisukupolvaisia traumoja, taakkasiirtymiä ja juurettomuutta, jota on vasta viime aikoina alettu käsitellä ja purkaa tutkimuksen ja taiteen keinoin (Autti 2022). Allasrakentamisen oikeuttamisen tapoja *terra nulliuksen* näkökulmasta tutkineen Jouko Kauhasen (2004) mukaan valtio ja elinkeinoelämä kykenivät kuitenkin sivuuttamaan hankkeen tuhoisat ympäristövaikutukset ja paikallisen vastustuksen ylläpitämällä mielikuvia tyhjästä ja tuottamattomista joutomaista sekä esittämällä vesivoimarakentamisen *välttämättömäksi* niin valtion kuin koko kansakunnankin turvallisuuden, yhteisen edun ja edistyksen kannalta.

Tänä päivänä valtion ja elinkeinoelämän huomio keskittyy Lapissa etenkin matkailun, metsäteollisuuden ja kaivosteollisuuden mahdollisuuksiin. Viime aikoina julkista keskustelua on nostanut myös vihreä siirtymä. Siihen liittyvistä mittavista maankäyttöhankeista puhutaan Lapissa ja Saamenmaalla kuitenkin enenevissä määrin ”vihreänä kolonialismina” (Leisti 2020; Juuso 2023; Fjellheim 2023). Samalla aikaisemman vesivoimarakentamisen vaikutuksiin kohdistuva kritiikki ja vaatimukset vaelluskalan palauttamiseksi ovat voimistumassa. Näiden keskusteluiden ja vaatimusten yhteiskunnallisia ulottuvuuksia, merkityksiä ja ”maapolitiikkaa” (Valkonen 2023) on mahdotonta hahmottaa ja analysoida syvällisesti ilman kolonialismin tulkintakehyksiä sekä Lapin ja Saamenmaan kolonisaatiohistorian tuntemusta. Sama pätee militarisaatioon liittyviin kriittisiin keskusteluihin, jotka Lapissa ja Saamenmaalla ovat vasta aluillaan. Militaarisen maankäytön yhteydessä myös tila itsessään muuttuu luonnonvaraistamisen kohteeksi. Samalla sekä tyhjyyden että yhteensovittamisen diskurssit nousevat erityisen keskeisiksi.

Arktinen kolonialismi ja militarisaation maantieteet

Suurin osa arktisesta alueesta on alkuperäiskansojen maita, ja käytännössä kaikki arktiset valtiot Islantia lukuun ottamatta ovat harjoittaneet asuttajakolonialistista politiikkaa niitä kohtaan. Ulkopuolinen kiinnostus alueeseen on entisestään kasvanut 2000-luvulla, kun ilmastomuutos ja sen myötä vetäytyvä jääpeite avaa merkittäviä uusia meriliikennereittejä ja luonnonvarojen hyödyntäminen helpottuu. Muutos on merkinnyt muun muassa luonnonvarateollisuuden ja siihen liittyvän maankäytön räjähdysmäistä kasvua (Gritsenko 2018), kansallisten ja alueellisten (esim. EU-tason) strategioiden ”arktifikoitumista” eli painottumista yhä pohjoisempaan ja viime aikoina myös geopoliittisten jännitteiden kasvua ja alueen uusmilitarisaatiota. Useat tutkijat huomaavattavakin, että vaikka arktiseen alueeseen liitetään

yhä ulkoapäin pääasiallisesti tyhjyyden, avaruuden ja koskemattomuuden mielikuvia, on siellä tänä päivänä melkoinen tungos (esim. Klinger ym. 2022). Sen sijaan, että tilaa riittäisi, nimenomaan tilaan eli maahan, maankäyttöön ja ympäristöön liittyvät konfliktit ja kamppailut ovat arktisella alueella keskeisiä. Pohjois-Suomen militarisaatio on osa tätä laajempaa prosessia, jota ei voi hahmottaa pelkästään Ukrainan sodan tulkintakehyksestä käsin.

Kapeasti ajateltuna *militaarinen maankäyttö* tai maan militarisaatio tarkoittaa maa-alueiden ottamista puolustusvoimien käyttöön joko hetkellisesti tai pysyvästi sekä erilaisia sodankäynnin, sotaharjoittelun, sotilaallisen hallinnan ja puolustusvoimien arjen tarpeisiin vastaavia rakenteita ja infrastruktuureja. Laajemmin militaarisen maankäytön voi nähdä sisältävän myös esimerkiksi joukkojen liikkumista ja huoltovarmuutta palvelevat maantiet ja rautatiet, tukikohtien lähistöön kasvavat asutuskeskittymät sekä muut sotavoimien kannalta tärkeät ja niiden päivittäistä toimintaa mahdollistavat infrastruktuurit. Aikaisemmin militaarinen maankäyttö keskittyi maanpuolustussyistä tiiviisti rakennettujen kaupunkien välittömään läheisyyteen, mutta aseteknologian muutoksien ja myöhemmin taistelulentokoneiden, pitkän kantaman ohjusteknologian ja lopulta myös ydinasejärjestelmän kehittämisen seurauksena sodankäynnin fokus on siirtynyt maalta ja mereltä ilmaan, ja sodankäynnin infrastruktuurit ja sotaharjoittelu ovat alkaneet edellyttää entistä laajempia alueita (Childs 1997). Samalla maankäyttö on keskittynyt harvaanasuilla maille ja rajaseuduille, jotka usein ovat nimenomaan alkuperäiskansojen perinteisiä maita (Jacobos 2013; Vladimirova 2024). Siksi maankäytön militarisaatio vaikuttaa tänä päivänä suhteellisesti eniten etenkin alkuperäiskansoihin ja perinteisiä elinkeinoja syrjäseuduilla harjoitaviin muihin yhteisöihin.

Ihmismaantieteilijä Rachel Woodward (2004) esittääkin, että kokonaisuutena militaarista maankäyttöä tulisi tarkastella ”militarisaation maantieteenä”, jossa huomio kohdistuu ennen kaikkea siihen, miten militarismi ja militarisaatio laajemmin organisoivat yhteiskuntaa tilallisesti tuottaen tietynlaisia tiloja, paikkoja, ympäristöjä, maisemia, yhteyksiä ja ketjuja, jotka osaltaan ohjaavat yhteiskunnan ja ympäristön muutoksia laajemmin. Militarisaation maantieteellä onkin ollut erityisen keskeinen rooli arktisen alueen kolonisaatiossa. Kylmän sodan asevarustelu keskittyi voimakkaasti pohjoiseen, missä yhteys Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton/Venäjän välillä on linnuntietä kaikkein lyhin. Esimerkiksi Kanadan alkuperäiskansoille kylmä sota merkitsi laajojen infrastruktuurihankkeiden kuten Alaskan ja Kanadan lennostoja palvelevan lentokenttäverkoston, mittavan tutkapuolustusjärjestelmän (Distant Early Warning, DEW) sekä Alaskan maantien (Alaska Highway) rakentamista heidän perinteisille maille (Lackenbauer & Farish 2007). Hankkeet edistivät asuttajakolonialistista maiden haltuunottoa ja alkuperäiskansojen assimilaatiota merkittävästi, sillä niiden perässä alueelle saapui runsaasti uudisasukkaita, asutus laajeni, liikametsästyksen ja -kalastus muodostuivat ongelmaksi ja uudet elinkeinot haastoivat vanhat. Lisäksi alueelle perustettiin laajoja sotaharjoitus- ja ase-testausalueita ja sinne sijoitettiin ydinaseita. Jatkuvat matalalentoharjoitukset tuottivat merkittävää melusaastetta ja vaaratilanteita. Varsinaiset arktisen alueen ydinkokeet Yhdysvallat suoritti Alaskassa (Amchitka), mutta radioaktiivinen laskeuma levisi laajemmalle, saastuttaen 1960-luvulla Inuitien maaperän ja ravinnonlähteet myös Kanadassa. Arktiset alkuperäiskansat organisoituivat 1970-luvun loppuun mennessä poliittisesti vastustamaan maidensa mili-

tarisaatiota erityisesti Inuit Circumpolar Councilin (ICC) johdolla. Vastarinta tuotti tuloksia 1980-luvun loppuun mennessä, mikä yhdessä kylmän sodan päättymisen kanssa johti alueen osittaiseen demilitarisaatioon (Bernauer 2018, Lackenbauer & Farish 2007).

Myös Neuvostoliitossa kylmä sota kiihdytti arktisten alkuperäiskansojen maiden haluttuunottoa. Alueelle keskitettiin ydinpelotteen tärkeimmät toiminnot, ja pohjoisten sotavoimien ylläpito edellytti myös raskasta teollisuutta, energiaa, asutuskeskittymiä ja liikenneinfraa. Toisin kuin Kanadassa, Venäjällä kylmän sodan päättymisen ei kuitenkaan johtanut selkeään demilitarisaatioon vaan ”jatkuvaan militarisaatioon” (engl. *continuous militarization*), joka Vladislava Vlamidirovan (2024) mukaan on vakiintunut Venäjällä ja erityisesti Kuolan niemimaalla vallitsevaksi tavaksi hallita arktisia alkuperäiskansoja. Sen näkyvimpiä muotoja ovat Vladimirovan mukaan suurien alueiden aitaaminen vain sotilaskäyttöön, alkuperäiskansojen ja eläinten pääsyn liikkeiden rajoittaminen, maan saastuminen ja armeijan edustajien jatkuvat väärinkäytökset paikallisia poronhoitajia kohtaan (ma., 3–5). Vähemmän näkyvää on ”ydinasekolonialismi” (engl. *nuclear colonialism*), jolla Vladimirova viittaa vuosikymmeniä jatkuneisiin ydinkokeisiin, ydinaseiden ja ydinsukellusveneiden tuottamiseen ja sijoittamiseen Kuolan niemimaalle, maan ja pohjaveden vakavaan saastumiseen sekä niihin liittyvään salailun kulttuuriin. Kaikesta tästä huolimatta Kuolan alkuperäiskansojen suhtautumista militarisaatioon on leimannut ennen kaikkea sopeutuminen ja sietäminen, minkä Vladimirova selittää militarismin normalisoitumisella ja poronhoitajien riippuvuudella armeijan kanssa solmituista väärtisuhteista. Paikalliset ovat hyvin tietoisia ympäristön radioaktiivisuudesta, mutta ajan myötä ydinsaasteen ja siihen liittyvän trauman ja turvattomuuden kanssa elämisestä on tullut osa arkea ja riskien kanssa pärjääminen muuttunut jopa osaksi paikallisten miesten maskuliinisuuksia (ma., 9). Jatkuvan militarisaation normalisoidessa sen, minkä pitäisi olla epänormaalia, ei edes elämää tuhoava ydinasekolonialismi nosta vastarintaa.

Vladimirovan kuvaus on lohduton ja johdattaa ajattelemaan Venäjän alkuperäiskansojen olematonta sananvapautta ja rajattua itsemääräämisoikeutta laajemmin. Toisaalta militarisaation varjo on pitkä myös lännessä. Esimerkiksi Grönlannissa pohditaan paraikaa, mitä tapahtuu Yhdysvaltojen puolustusvoimien salaa jäätikön sisään jättämälle massiiviselle, osin radioaktiiviselle saastekuormalle, kun jäätikkö ilmastonmuutoksen edetessä sulaa – ja kuka kantaa vastuun (Thompson 2016). Ruotsissa saamelaiset poronhoitajat ovat joutuneet väistymään jatkuvien ilmapommituksien tieltä Vidselin valtavalla asetestausalueella, jonka valtio perusti kolmen saamelaiskylän alueelle ja niitä ympäröiville poromaille 1950-luvulla. Valtio on 2000-luvun alusta lähtien kaupannut ohjusten ja muiden aseiden testausmahdollisuuksia myös kansainvälisille joukoille ja aseteollisuudelle (Mikaelsson & Öhman 2014; Jönsson 2016), ja Ruotsin solmima DCA-sopimus avaa alueen myös Yhdysvaltojen vapaaseen käyttöön. Toistaiseksi Ruotsissakaan ei kuitenkaan ole nähty merkittäviä mielenilmauksia. Syitä lienee useita, mutta selvää on, että jo julkisen keskustelun voimakas militarisaatio Ruotsissa kuten Pohjoismaissa laajemmin ehkäisee tällä hetkellä ihmisten halukkuutta tuoda esiin kriittisiä näkökulmia (esim. Berg & Fredriksson 2024).

Seuraavaksi tarkastelen, miten militarisaatio näkyy tällä hetkellä Pohjois-Suomessa syventymällä hetkeksi Etelä-Lapissa sijaitsevaan Rovajärven ampuma-alueeseen liittyviin

muutoksiin ja kamppailuihin sekä Saamenmaalla keväällä 2024 järjestetyn mittavan Naton *Nordic Response* -sotaharjoituksen puitteissa nousseihin kysymyksiin.

Elämää ampuma-alueella

Tilaa on, sinne mahtuu joukkoja eikä se häiritse siviilien elämää. Meidän liittolaismaiden joukot tulevat mielellään harjoittelemaan pohjoiseen. (Priikaatinkenraali, sit. De Fresnes & Martikainen 2023.)

Yllä olevassa sitaatissa *Ylen* huhtikuussa 2023 haastattelema priikaatinkenraali viittaa Rovajärven ampuna- ja sotaharjoitusalueeseen, joka lähes 1200 neliökilometriä kattavana on Länsi-Euroopan suurin yhtenäinen ampuna- ja sotaharjoitusalue. Jutussa kerrotaan, että sotaharjoittelu tulee Suomessa Naton myötä lisääntymään, mutta koska valttina on väljyys, ei harjoitusten lisääntymistä niinkään huomaa kaupunkialueilla: sen sijaan soveliaita paikkoja löytyy Lapista. Samalla se on tyypillinen esimerkki viime aikoina mediassa julkaistuista lukemattomista Lappia ja etenkin Rovajärven ampuna-alueetta käsittelevistä jutuista, jotka pääsääntöisesti ylistävät alueen sopivuutta kansainvälisten sotaharjoitusten areenaksi sen laajuuteen ja arktiseen ilmastoon vedoten. Suomen liittyttyä Natoon Rovajärvellä järjestettävien sotaharjoitusten määrä, kesto ja intensiteetti onkin huomattavasti kasvanut. Lisäksi se on yksi viidestätoista DCA-sopimuksessa Yhdysvaltojen käyttöön osoitetusta alueesta ja vahva ehdokas pysyvämpiluonteiselle tukikohdalle.

Toisin kuin sitaatista voisi päätellä, ei alue kuitenkaan ole siviilikäytöstä vapaata – päinvastoin, Rovajärven ampuna-alueeseen kiteytyy melkoinen määrä paikallisia kamppailuja ja intressejä. Ampuna-alue perustettiin vuonna 1949 Rovaniemen, Kemijärven, Pelkosenniemen ja Sodankylän väliin jäävälle laajalle alueelle. Suurin osa alueesta on valtion omistamaa ja Metsähallituksen hallinnoimaa, mutta alueen sisään jäi myös yksityisiä metsäpalstoja, maatiloja, taloja, mökkejä ja kokonaisia kyliä. Alkutilanteessa noin yksi kuudesosa koko alueesta oli yksityisessä omistuksessa, nykyään enää noin 6400 hehtaaria, mukaan lukien 36 vakituista asuntoa ja 197 loma-asuntoa (Rovajärven kehittämisyöryhmä 2013, 16). Sotaharjoitusten ajaksi ne alueet, joita harjoitus koskee, suljetaan, eikä yksityisillä ole silloin pääsyä omille maille ja kiinteistöilleen. Lisäksi maanomistajat kertovat toistuvista väärinkäytöksistä: pihasta on saatettu viedä halkoja, tontille kaivettu korsuja, alueelle jätetty ammushylsyjä ja muuta roskaa tai yksityiset tiet ajettu raskaalla kalustolla pilalle. Rovajärvellä ammutaan rutiininomaisesti myös raskailla ammuksilla yksityisten tonttien, talojen ja mökkien yli, mikä tuottaa toistuvaa tärinää ja melua, ikkunoiden helinää ja rasitetta talojen rakenteille. Kevyempien aselajien ohella alueella harjoitellaan esimerkiksi kranaatinheittimien käyttöä sekä ohjusten, panssaritorjuntarakettien ja panssaritykistön käyttöä (mt.).

Mikä saa maanomistajat jatkamaan itsepintaisesti elämää keskellä sotaharjoitusalueen häiriötä ja jopa konkreettisia riskejä? Viimeisen vuoden aikana olen haastatellut heistä useita ja vastaus on poikkeuksetta, että siellä ovat heidän sukujuurensa ja muistonsa, alue on heille tärkeä, he ovat olleet alueella paljon ennen puolustusvoimia ja heillä on oikeus siellä pysyä. Paikallisten puheissa järvien, jokien ja lampien täplittämä alue ei suinkaan ole Rovajärven ampuna-alue vaan esimerkiksi runsaista kalavesistään ja metsänantimistaan tunnettu Naar-

mankaira, josta kalavesien ohella löytyy useita rikkaasta pyyntikulttuurista kertovia kulttuuriperintökohteita sekä Euroopan tihein seitakeskittymä. Asukkaiden ja mökkiläisten lisäksi alueella käy vuosittain tuhansia ihmisiä, jotka saapuvat Naarmaan kalastamaan, metsästämään, poimimaan marjoja ja sieniä tai muuten vain virkistäytymään. Heti kun sotaharjoitukset taukoavat, voi Naarmassa törmätä niin melojiin kuin thaimaalaisiin marjanpoimijoihinkin.

Haastatteluista nousee merkittävänä esiin myös, miten suhde paikallisten ja puolustusvoimien välillä on ajan myötä muuttunut. Vaikka ampuma-alueen perustaminen merkitsi 1940-luvulla myös pakkolunastuksia, ei toimintaa vastustettu. Sodan oli juuri käyty ja valtiovaltaan riitti uskoa. Lisäksi yhteiselo tuki kokemus siitä, että puolustusvoimat otti paikalliset toiminnassaan huomioon. Monet muistavat yhä, miten heidän perheensä haettiin vuosittain kunniavieraina varusmiesajan päättävään loppujuhlaan, jossa vielä 1970-luvulla esiintyi ajan huippuartisteja Armista ja Dannystä lähtien. Yksi kertoo, miten sotilas lahjoitti hänelle pikkupoikana ison kattilallisen hernekeittoa, josta riitti perheelle usean päivän ajan; toinen muistelee, miten armeija ilmoitti oma-aloitteisesti hänen mummonsa palstalle vahingossa ryssäntäneestä ammuksesta ja rakensi korvaukseksi upouuden mökkitien. Mummon syntymäpäivänä sotilaskodin naiset kävivät laittamassa syntymäpäiväkahvit. Väärtisuhteita solmittiin puolin toisin ja yhteiselo sotaharjoitusalueella näyttää olleen mielekästä ennen kaikkea melleminpuolisen kunnioituksen ja ihmistenvälisen vuorovaikutussuhteiden ansiosta. Puolustusvoimat oli ”meidän puolustusvoimat”, ja paikallisilla oli vahva kokemus siitä, että he olivat kokonaisuuden arvostettu osa.

Viimeistään 2000-luvulle tullessa puolustusvoimat on maanomistajien silmissä muuttunut yhä kasvottomammaksi. Samalla kitka ja huoli tulevaisuudesta on lisääntynyt. Taustalla on myös konkreettisia syitä. Ensimmäinen selvisi, että kaavamuutoksen myötä alueelle ei myönnetä enää minkäänlaisia rakennuslupia, ja vuonna 2006 maanomistajat saivat lukea *Lapin Kansasta*, että puolustusvoimien tavoitteena on saada Rovajärven alue tyhjäksi vuoteen 2020 mennessä, tarvittaessa pakkolunastuksin. Heikentyneen luottamuksen myötä myös muistot ampuma-alueen perustamisprosessista ja maanlunastusmenettelyistä ovat alkaneet hiertää, ja niiden on huomattu loukanneen asianosaisten perustuslaillisia oikeuksia. Minkäänlaisia kuulemisia ei tuolloin järjestetty.

Vastauksena muutoksiin paikalliset perustivat vuonna 2007 oman yhdistyksen, Pro Rovajärvi ry:n, puolustaakseen sekä maanomistajien että alueen maattomien käyttäjien oikeuksia. Ampuma-alueen sisällä asuminen on yhdistyksen mukaan tuonut maanomistajille ”huomattavia taloudellisia ja henkisiä menetyksiä” sekä merkinnyt ”vuosikymmenien ajan epävarmuutta tulevaisuudesta, tilojen ja elinkeinojen kehittämisen vaikeutumista, tilojen ja kiinteistöjen arvon alenemista ja tilojen pirstoutumista maanlunastusten takia” (Rovajärven kehittämisyöryhmä 2013, 32). Yhdistyksen entinen puheenjohtaja Hannu Huczowski onkin esittänyt, että myös Rovajärvellä on kyse ”etelän hallitsijoiden Lappiin kohdistamasta ’siirtomaapolitiikasta’”, joka tulisi rinnastaa Kemijoki Oy:n vesivoimarakentamiseen ja Lokan ja Porttipahdan tekoaltaisiin (Maïche 2016). Vaihtoehdoksi yhdistys on peräänkuuluttanut monimuotoista kehittämistä ja paikallisesti kestävästä maankäyttöpolitiikkaa. ”Kun siellä ei ole oman maan kansallisia sotaharjoituksia, sinne voisi kehittää vaikka matkailuelinkeinotoi-

mintaa. Pitäisi nähdä 50–60 vuoden päähän. Eihän keskelle kauneinta Lappia voida perustaa avointa Saharaa, jossa ei ole yhtään mitään eikä ketään muita kuin sotilaita.” (Ma.) Toistaiseksi puolustusvoimien uhkaus pakkolunastaa yksityiset maat ei ole toteutunut, mutta vuoden 2006 ulostulo kiihdytti vapaaehtoista myyntiä ja tällä hetkellä moni pelkää, että viimeistään DCA:n puitteissa mahdollisesti toteutuva yhdysvaltalaisjoukkojen tukikohta laittaa lopun alueen siviilikäytölle. Keskusteluissa pyörii myös se, miten Norjassa Naton tukikohdat on aidattu eikä tienvarteen saa edes pysähtyä – käykö Naarmankairalle samoin? Koska puolustusvoimat ei ole järjestänyt edes paikallisille minkäänlaista tiedotusta alueen tulevaisuudesta, tilaa pahimmille mahdollisille tulevaisuuskuville on runsaasti.

Toinen merkittävä maankäyttäjryhmä, jonka elämää sotaharjoittelu tosiasiallisesti häiritsee, on poro ja sen mukana alueen suomalaiset poronhoitajat. Heillekään alue ei ole ensisijaisesti Rovajärven ampuma-alue vaan olennainen osa Pyhä-Kallion paliskuntaa, jolla laiduntaa yli 6500 poroa ja jossa poronhoitajia on noin 130. Myös poronhoitajien näkökulmasta yhteiselo puolustusvoimien kanssa on muuttunut yhä haastavammaksi, ja erityisesti viimeisten kahden vuoden aikana muutos on ollut valtava. Eräs nuori poronhoitaja muistaa, miten hänen isoisänsä, joka toimi vuosikymmenet Pyhä-Kallion poroisäntänä, tapasi kutsua upseerit mökkiviikonlopuille aikaa viettämään ja verkkoja laskemaan. Toiveet maankäyttöön liittyvissä asioissa oli helppo viestiä siinä sivussa, ja sopimista leimasi molemminpuolinen arvostus. Suhde on 1990-luvulta lähtien vähitellen etäntynyt. Toinen haastattamani poronhoitaja toteaa, että ”aina kun saa sen kyseisen komentajan tai yhteyshenkilön ymmärtämään paikallisia yhteisöjä ja tarpeita, niin sitten se henkilö vaihdetaan tai se vaihtuu. Armeija käyttää hyvinkin kasvottomasti sitä valtaa ja se on heidän strategiakin varmasti, että se pysyy kaukana ja vähän sellaisena kylmäkiskoisena se päätöksenteko.”

Poronhoidon näkökulmasta keskeisin haitta on laidunalueiden merkittävä kaventuminen ja kuluminen. Lisäksi alueen ollessa sotaharjoitusten takia suljettuna estyy myös poronhoitajien pääsy porotöihin. Vuodessa tällaisia päiviä on jo tällä hetkellä reilut 200, joskaan rajoitukset eivät kerrallaan koske koko aluetta. Harjoituksista jää luontoon romua ja roskaa, mikä on aiheuttanut poroille loukkaantumisia ja kuolemia. Tykinammusten tuottamat kuopat muuttuvat talvisin vaaranpaikoiksi kelkoilla ajaville poromiehille. Missään muualla en myöskään ole tavannut sanaa ”sirpaleporo”, joka kuvaa tykin alle jääneitä tai kranaatin sirpaleista haavoittuneita ja myöhemmin kuolleita poroja. Porot laiduntavat myös maalialueilla, joten vahingoilta ei voi välttyä. Suuret vuosittaiset harjoitukset ja erityisen intensiivinen ”loppusota” järjestetään keväisiin herkkään vasomisaikaan, mikä tuottaa vaatimille stressiä ja näkyy vasojen painossa. Osa poronhoitajista on tästä syystä ryhtynyt pitämään kantavia vaatimia keväisin aidassa vasomiseen asti, mutta se lisää ruokintakustannuksia tuntuvasti. Lisäksi tänä keväänä aitaaminenkaan ei enää rauhoittanut vasontaa, sillä kansainvälisten sotaharjoitusten myötä täysin uutena elementtinä on tullut pihapiirien ja porotilojen yllä matalalla puiden latvoissa lentävät helikopterit, mistä monet esimerkiksi Hyypiön kylässä ovat hyvinkin huolissaan. Kun ongelmasta on ilmoitettu paikalliselle varaupseerille, on vastauksena ollut pahoittelu: amerikkalaisia on kyllä ohjeistettu välttämään matalalentoa alueella, mutta tiedonkulussa on haasteita, eikä ohjeita aina noudateta. Kokemusten pohjalta voi saada vaikutelman,

ettei puolustusvoimat ole vielä onnistunut luomaan selkeitä ja toimivia käytäntöjä alueella harjoittelevien ja määrältään jatkuvasti kasvavien ulkomaisten joukkojen ohjaukseen.

Alueen poronhoitajat ovat pyrkineet sopeutumaan tilanteeseen parhaansa mukaan, joskin kuten eräs asian ilmaisee, ”minusta ei voida puhua sopeutumisesta, koska meille ei ole annettu vaihtoehtoja siihen, sanottu vain, että nyt tullaan”. Yksi sanoo aikovansa myydä kaikki poronsa, koska räjähdysmäisesti lisääntyvän kansainvälisen harjoittelun myötä poronhoidolla ei näytä olevan alueella enää mitään tulevaisuutta. Toinen kertoo, että hänen tyttärensä on juuri ostanut lisää poroja, he aikovat kamppailla oikeudestaan jatkaa monipuolista luontais-taloudessa elämistä alueella, ja hartaana toiveena on, että luonnollekin laskettaisiin jokin arvo. Kamppailu puolustusvoimien kanssa vaatisi kuitenkin monenlaista ammatillista osaamista ja rahaa asianajokuluihin. Suomalaisten poronhoitajien etua yleisesti valvovalla Paliskuntain yhdistyksellä on puolestaan jo valmiiksi kädet täynnä työtä maata vievien kaivosten ja vihreän siirtymän hankkeiden kanssa.

Saamenmaan militarisaatio

Pohjoisessa valtion maita riittää, joten sen osalta harjoituksen järjestäminen on sinänsä helppoa. (Maavoimien operaatiopäällikkö prikaatikenraali, sit. Ponto 2024).

Keväällä 2024 Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisimmissa osissa järjestettiin valtava Naton yhteisharjoitus *Nordic Response*, joka toi Saamenmaalle yli 20 000 sotilasta 14 eri maasta sekä ennen näkemättömät määrät ajoneuvoja, aseistusta, panssarivaunuja, sukellusveneitä, hävittäjiä ja helikoptereita. Harjoitusten keskellä *Helsingin Sanomien* haastattelema prikaatinkenraali antaa kuitenkin ymmärtää, etteivät järjestelyt tuottaneet puolustusvoimille kohtuutonta päänvaivaa, onhan suurin osa maasta ”valtion maita”. Suomessa saamelaisten kotiseutualueesta yhdeksänkymmentä prosenttia tosiaan on virallisesti valtion omistuksessa. Kysymys siitä, miten maat ovat siirtyneet saamelaisilta Suomen valtiolle, on kuitenkin kiistanalainen. Saamelaiset ovat esittäneet, ettei omistukselle löydy oikeudellisia perusteita, vaan kyse on asutajakolonialisesta maan haltuunotosta. Näkemyksen tukena on Kaisa Korpijaakko-Labban (1989) palkittu oikeushistorian tutkimus, jonka valtion kustantama Lapinmaan maa-oikeus-tutkimus on puolestaan pyrkinyt kiistämään (Vahtola ym. 2006).

Vaikka valtio ei vielääkään ole virallisesti tunnustanut saamelaisten maa-oikeuksia, on sillä kuitenkin sekä kansalliseen lainsäädäntöön että kansainvälisiin alkuperäiskansaoikeuksiin pohjaava velvollisuus kuulla saamelaiskäräjiä kaikissa merkittävästi saamelaisten kotiseutualueen maankäyttöön liittyvissä hankkeissa sekä välttää merkittävää haittaa saamelaiskulttuuria kannatteleville elinkeinoille kuten poronhoidolle. Lisäksi Yhdistyneiden kansakuntien (YK) vuonna 2007 hyväksymä alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen artikla 30 kieltää erikseen sotilaallisen toiminnan harjoittamisen alkuperäiskansojen mailla, ellei se ole perusteltua ”asiaan liittyvän yleisen edun vuoksi” tai ”ellei siitä ole muutoin vapaasti sovittu kyseisten alkuperäiskansojen kanssa, tai elleivät nämä ole sitä pyytäneet”. Vaikka lauseke mahdollistaa maan militarisaation perustelemisen esimerkiksi sodan uhkaan ja yleiseen turvallisuuteen vedoten, velvoittaa pykälän toinen osa tässäkin tapauksessa valtiot ”neuvottelemaan tehokkaasti kyseisten alkuperäiskansojen kanssa” ennen alueiden käyttämistä sotilaalliseen toimintaan.

Kuten *Helsingin Sanomien* haastatteleman prikaatikenraalin kommentti valtionmaista paljastaa, ei alkuperäiskansaoikeuksien merkitystä puolustusvoimien toiminnalle ole kuitenkaan Suomessa kunnolla sisäistetty. Vastaavasti myös Yhdysvaltojen kanssa neuvoteltu DCA-sopimus, joka sisältää saamelaisten kotiseutualueelle sijoittuvan alueen (rajavartiolaitoksen kasarmialueet Ivalossa) valmisteltiin täysin salassa, ilman saamelaisten kuulemista tai neuvotteluja. Myös Saamelaiskäräjät sai tiedon sen sisällöstä vasta mediasta.

Vaikka harva haluaa kritisoida asiaa omalla nimellään ja julkisesti, tuottaa maan sotilaallinen käyttö jo nyt saamelaisten kotiseutualueella monenlaista haittaa ja huolta. Keskeisiä ovat häiriöt poronhoidolle. Poroille meluisat harjoitukset ja tarve siirtyä niiden tieltä pitkiäkin matkoja tuottaa merkittävää stressiä etenkin kevättalvella, poronhoitajille paljon ylimääräistä työtä ja kasvavia kustannuksia. Pitemmän päälle merkittävintä lienee kuitenkin porolaidunten kaventuminen ja kuluminen, kun raskaat ajoneuvot valtaavat laitumet, rullaavat herkän kunnan mullalle ja muuttavat porojen laidunkäytöstä. Kuten eräs poromies Näkkälän paliskunnasta minua valisti, laidunvaurioissa ei ole kyse hetkellisestä haitasta, sillä laitumen palautuminen laidunarvoltaan vastaavaksi jäkälää kasvavaksi kuntaksi kestää reilusti yli kymmenen, joskus jopa kaksikymmentä vuotta. Kun sotaharjoitusten ohella porolaitumia kaventavat monet muutkin samanaikaiset tekijät teollisuus- ja infrastruktuurihankkeista hakkuualueisiin ja matkailuun, voi ulkopuolisen silmään verrattain pieneltäkin näyttävä haitta olla kokonaisuuden ja laidunmenetyksen kumuloitumisen takia saamelaisen poronhoidon näkökulmasta merkittävä.

Koska kyseessä oli ensimmäinen näin suuren mittakaavan sotaharjoitus saamelaisten kotiseutualueella, järjesti Saamelaiskäräjät *Nordic Response 2024*:n jälkeen Hetassa kuulemistilaisuuden, jonka tavoitteena oli kerätä paikallisten kokemuksia harjoituksista, jotta puolustusvoimilla ja saamelaiskäräjillä olisi jatkossa parhaat edellytykset ehkäistä haittoja ja sopia hyvistä käytännöistä. Seurasin paikan päältä tilaisuutta, johon saapui parikymmentä henkilöä, suuri osa heistä poronhoitajia. Lisäksi mukana oli puolustusvoimien edustaja. Tunnelma tilaisuudessa oli varsin sopuisa: puheenvuoron käyttäneet paikalliset kertoivat kyllä huolistaan ja huomioistaan erityisesti laidunvaurioihin liittyen, mutta lisäsivät yleensä herrasmiesmäisesti perään, että toki puolustusvoimien työ on tärkeää kaikkien turvallisuuden kannalta tai muuta vastaavaa. Puolustusvoimien pääviesti poronhoitajille puolestaan oli, että kaikki todennettävissä olevat mahdolliset haitat kyllä korvataan, kunhan laitatte korvausvaatimukset. Vastaus ei tosin kaikkia tyydyttänyt: eräs poromies nosti esiin, miten laidunten pilaamista voi edes rahallisesti korvata. Toisin kuin suomalaisessa, saamelaisessa poronhoidossa keskeistä on poron säilyminen itsenäisenä, luonnossa pärjäävänä eläimenä. Siksi esimerkiksi (rahalla ostettava) lisäruokinta nähdään ongelmaksi, kulkeehan se poron luontoa vastaan ja ajan myötä johtaa sen kuolemaan (Magga 2024). Myös puolustusvoimien epäonnistunutta, liian yleisluontoista ja huonosti kohdennettua tiedottamista sotaharjoituksista moitittiin. Laajemmin näree poronhoitajien keskuudessa on nostanut myös se, että Norjan puolella korvaukset laidunvaurioista ovat tuntuvampia ja myös sotaharjoituksista koituva ylimääräinen työ korvataan poronhoitajille. Kuten eräs poronhoitaja kysyi: kun kaikki olemme nyt samassa Natossa ja kyseessä on yhteinen sotaharjoitus, eikö korvauskäytäntöjenkin tulisi olla yhteneväiset?

Ongelmista huolimatta lisääntyvät sotaharjoitukset eivät toistaiseksi ole nostaneet Saamenmaalla avointa vastustusta. Myös Hetassa kuulemistilaisuutta vetänyt Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Pirita Näykkäläjärvi painotti moneen otteeseen, etteivät saamelaiset ole vastustamassa puolustusvoimien toimintaa sinänsä, onhan sodankäynnin harjoittelu nykytilanteessa tärkeää ja kyse on yhteisestä asiasta. Samalla hän painotti yhteistyön tärkeyttä: saamelaiset tulisi ottaa mukaan toiminnan suunnittelun, ja saamelaisesta maaston tuntemuksesta ja paikkatiedosta voisi olla myös puolustusvoimille konkreettista hyötyä. Hyöty olisi molemminpuolinen, kun saamelaiseen paikkatietoon nojaaminen vähentäisi kuormitusta ympäristölle ja puolustusvoimien liikkuminen alueella olisi sujuvampaa. Ehdotukselle löytyy historiallinen vastine toisesta maailmansodasta, jossa saamelaisilla oli merkittävä rooli juuri paikkatuntemuksensa ja pohjoisessa ilmastossa pärjäämisensä takia (Evjen & Lehtola 2019). Diplomaattinen lähestymistapa tuntui saavan myös paikalle saapuneiden paikallisten laajan hyväksynnän. Sovinnollisuus on perinteisesti liitetty saamelaiseen tapaan toimia yhteisöjen välisissä konfliktitilanteissa. Alisteisessa asemassa oleville ryhmille diplomatia, sovinnollisuus ja ”yhdessä pärjääminen” ovat myös selviytymiskeinoja (ma.). Kuten eräs anonyymi Norja puolella haastatteleman saamelainen yhteiskuntavaikuttaja toteaa, kukaan ei tänä päivänä halua ajautua avoimeen konfliktiin puolustusvoimien kanssa, koska on selvää, kuka sen konfliktin häviäisi. Lisäksi on muistettava, että militarisoituneessa yhteiskunnassa kynnys kritisoida puolustusvoimien toimintaa tai maanpuolustukseen liittyviä päätöksiä on vähemmistöille erityisen korkea silloinkin, kun ”yhteisen turvallisuuden” nimissä toteutetut toimet ja päätökset tuottavat merkittävää turvattomuutta heille itselleen.

Toistaiseksi Saamelaiskäräjät onkin pitäytynyt lähinnä kohteliaissa yrityksissä muistuttaa valtiota sen velvollisuudesta kuulla saamelaisia myös maanpuolustukseen liittyvien hankkeiden yhteydessä. Nähtäväksi jää, miten käy, jos valtio ei jatkossakaan ota huomioon saamelaisten oikeuksia ja tarpeita alkuperäiskansana. Haasteita lisännee se, että kansallisen parlamentaarisen päätöksenteon ja Suomen omien puolustusvoimien ohella saamelaisten kotiseutualueen maankäyttöä ohjataan nyt yhä kauempaa, Naton ja DCA-sopimuksen myötä myös Yhdysvaltojen lähtökohdista käsin. Sotaharjoitusten lisäksi militarisaation maantiede tulee Saamenmaalla merkitsemään esimerkiksi liikenneinfrastruktuurin merkittävää kehittämistä, mikä puolestaan ohjaa myös alueen muuta kehitystä, asutusta ja elinkeinoelämän muutoksia kauas tulevaisuuteen. Ajankohtaista olisikin kysyä, toistaako historia itseään. Edistääkö arktinen militarisaatio myös tänä päivänä laajamittaista asuttajakolonialistista maiden haltuunottoa ja alkuperäiskansan eliminaatiota, kuten tapahtui Pohjois-Amerikassa ja Venäjällä kylmän sodan aikaan?

Päätelmät

Tässä artikkelissa olen pyrkinyt jäsentämään Pohjois-Suomen militarisaatiota kolonialismin tulkintakehyksistä käsin. Siinä missä asuttajakolonialismin teoria auttaa hahmottamaan militarisaation haasteita saamelaisille osana maan haltuunoton ja asuttajakolonialistisen eliminaation historiaa, on luonnonvarakolonialismin tulkintakehys tarpeen, kun halutaan ymmärtää Lappiin laajemmin kohdistuvien maankäyttöpaineiden yhteiskunnallisia merkityksiä

ja ulottuvuuksia tai nostaa esiin myös Lapin suomalaisten yhteisöjen kokemuksia. Näiden teorioiden kuljettaminen rinnakkain ei merkitse saamelaisten ja Lapin suomalaisten kamppailujen sekoittamista toinen toisiinsa: alkuperäiskansan kohdalla kyse on koko kansan, kielen ja kulttuurin tulevaisuutta koskevista kamppailuista, suomalaisväestölle puolestaan rajatumista paikkasidonnaisista yhteisöistä, identiteeteistä ja tavoista olla ja elää. Käytännössä kaikki kohtaavat kuitenkin saman haasteen: pohjoisten alueiden maankäyttö ohjautuu yhä kauempana määriteltyjen intressien, tavoitteiden ja tarpeiden kautta.

Tässä yhteydessä kolonialismin tulkintakehyksien ja dekoloniaalisten lähestymistapojen juurruttaminen osaksi pohjoismaista kriittistä militarisaation tutkimusta nousee erityisen tärkeäksi. Dekoloniaalinen militarisaation tutkimus kiinnittää huomion ennen kaikkea maahan ja maankäyttöön liittyviin kysymyksiin (Junka-Aikio 2024). Siinä missä Cynthia Enloen feministinen uteliaisuus johdattaa kysymään, missä ovat sodan naiset, merkitsee dekoloniaalinen uteliaisuus huomion keskittämistä siihen, mitä maalle tapahtuu. Kuka käyttää maata, miten ja mitä tarkoitusta varten? Minkälaisia ja kenen tulevaisuuksia mahdollistaen, ja mitä poissulkien? (Ma.) Ensisiijaista olisi myös haastaa ja murtaa vallitsevat käsitykset siitä, että Pohjois-Suomessa olisi paljon tilaa tai ettei militaarisen maankäytön laajeneminen häiritسی siviilejä. Jos maankäytön suunnittelu ja hallinta rakentuu tälle harhalle, tulevat politiikat, käytännöt ja yhteiset pelisäännöt, joiden puitteissa Pohjois-Suomea militarisoidaan, olemaan huomattavasti epädemokraattisempia, ylimielisempiä ja ajan kanssa myös yhteiskunnallisesti ja ekologisesti kestävämpiä kuin mitä Suomella on mahdollisuus itseltään ja puolustusyhteistyökumppaneiltaan vielä tänä päivänä vaatia.

Kiitokset

Haluan kiittää tämän teemanumeron toimittajia sekä kahta anonyymiä arvioitsijaa arvokkaista kommentaareista ja tuesta artikkelin viimeistelyssä. Lisäksi kiitän tuesta ja kommentaareista Lapin yliopiston saamentutkimuksen ja arktisen maailmanpolitiikan tutkijayhteisöjä, FemWars- tutkijaverkostoa sekä kaikkia tutkimukseen tavalla tai toisella osallistuneita. Tutkimus on toteutettu osana Lapin yliopiston Interreg Auroa -rahoitteista hanketta *Máhtut: Sámi Knowledge and Practices in the Era of the Green Transition* (hankenumero 20361834).

Lähteet

- Aikio, Marjut (1988): *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Anderson, Rani-Henrik & Janne Lahti (toim.) (2022): *Finnish settler colonialism in North America*. Helsinki University Press. <https://doi.org/10.33134/AHEAD-2>
- Autti, Outi (2022): ”Ympäristötrauma – vesivoiman muuttaman jokiympäristön vaikutukset koettuun hyvinvointiin”. *Sosiologia*, 59(2), 94–109.
- Berg, Elin & Emma Fredriksson (2024): ”Don’t say peace: Militarization and the shrinking space for critical voices in the Swedish NATO debate”. *Critical Studies on Security*, 12(3), 235–239. <https://doi.org/10.1080/21624887.2024.2358643>
- Bernauer, Warren (2018): ”The Cold War, nuclear Arctic, and Inuit resistance”. Teoksessa: J. Markides & L. Forsythe (toim.) *Looking back and living forward: Indigenous research rising up*. Brill. https://doi.org/10.1163/9789004367418_001

- Carey, Jane & Ben Silverstein (2020): "Thinking with and beyond settler colonial studies". *Postcolonial Studies*, 23(1), 1–20. <https://doi.org/10.1080/13688790.2020.1719569>
- Childs, John (1997): "A short history of military use of land in peacetime". *War in History*, 4(1), 81–103. <https://doi.org/10.1177/096834459700400105>
- De Fresnes, Tulikukka & Annika Martikainen (2023): "Näin Nato näkyy Suomessa: Lappi kiinnostaa harjoittelupaikkana ruuhkaksi asti". *Yle*, 6.4.2023. <https://yle.fi/a/74-20026047>
- du Plessis, Gitte (2020): "Killing reindeer: A spatial analysis of Nordic states and nomadic forms of life in the Arctic". *International Political Sociology*, 14(4), 347–365. <https://doi.org/10.1093/ips/olaa008>
- Evjen, Bjørg & Veli-Pekka Lehtola (2020): "Mo birget soadis (how to cope with war): Adaptation and resistance in Sámi relations to Germans in wartime Sápmi, Norway and Finland". *Scandinavian Journal of History*, 45(1), 25–47. <https://doi.org/10.1080/03468755.2019.1607774>
- Fjellheim, Eva Maria (2023): "'You can kill us with dialogue': Critical perspectives on wind energy development in a Nordic-Saami green colonial context". *Human Rights Review*, 24, 25–51. <https://doi.org/10.1007/s12142-023-00678-4>
- Gritsenko, Daria (2018): "Energy development in the Arctic: Resource colonialism revisited". Teoksessa: A. Goldthau, M. Keating & C. Kuzemko (toim.) *Handbook of the International Political Economy of Energy and Natural Resources*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781783475636.00020>
- Harju, Anja (2023): "Pääkirjoitus: Nato-jäsenyys ja DCA-sopimus tarjoavat elintärkeää lisäpelotetta arvaamattoman Venäjän suuntaan – Lapille ne tietävät myös lisää sotaharjoituksia". *Lapin Kansan*, 21.10.2023. <https://www.lapinkansa.fi/nato-jasenyys-ja-dca-sopimus-tarjoavat-elintarkeaa/5974078>
- Harle, Vilho (2023): "Suomen ulkopoliittinen muutos moniulotteisen ulkopoliittikan viitekehyksen valossa". *Kosmopolis*, 53(2), 63–71.
- Hast, Sanna (2021): *Yhteensovittamattomat luonnonvarat? Tutkimus Lapin luonnonvaraistumisesta*. Väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 323. Lapin yliopisto.
- Jacobs, Richard (2013): "Nuclear conquistadors: Military colonialism in nuclear test site selection during the cold war". *Asian Journal of Peace Building*, 1(2), 157–177. <https://doi.org/10.18588/201311.000011>
- Junka-Aikio, Laura (2022): "Jäämerenrata, pohjoiset identiteetit ja nykykolonialismi". Teoksessa: R. Kullaa, J. Lahti & S. Lakomäki (toim.) *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla*. Gaudeamus.
- Juuso, Kaisa (2023): "Vihreä kolonialismi valtaa Suomen". Blogikirjoitus, 24.2.2023. <https://www.kaisajuuso.fi/2023/02/24/vihrea-kolonialismi-valtaa-suomen/>
- Jönsson, Lisa (2016): *Den "tomma" platsen i Norrland: Den diskursiva maktens roll i beslutet att utöka militärverksamheten i Vidsel*. Kandidaatintutkielma. Department of Political Science. Lund University.
- Kauhanen, Jouni (2024): *Terra Nullius ja paikallisyhteisöt modernisaation puristuksessa 1950- ja 1960-luvun Lapin vesivoimarakentamisessa: Pohjoiskalotin suunnitelmaksi jäänyt rakentamishanke ja Sodankylän säännöstelyaltaat*. Väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 378. Lapin yliopisto.
- Keskinen, Suvi (2019): "Intra-Nordic differences, colonial/racial histories, and national narratives: Rewriting Finnish history". *Scandinavian Studies*, 91(1–2), 163–181. <https://doi.org/10.5406/scanstud.91.1-2.0163>
- Klinger, Julie, Mia Bennett, Ria-Maria Adams & Eleanor Armstrong (2023): "The crowded and empty Arctic: Examining research practices, spatial imaginaries, and infrastructures in Kiruna, Sweden". *Lychnos*, 2023, 57–72. <https://doi.org/10.48202/25085>
- Korpijaakko-Labba, Kaisa (1989): *Saamelaiden oikeusasemasta Ruotsi-Suomessa: oikeushistoriallinen tutkimus Länsi-Pohjan Lapin maankäyttöoloista ja -oikeuksista ennen 1700-luvun puoliväliä*. Väitöskirja. Lapin korkeakoulun oikeustieteellisiä julkaisuja A3. Lakimiesliiton kustannus oy.
- Koti-Lappi* (2024): "Pääkirjoitus: Natolta odotetaan paljon, mutta miten Itä-Lappi aikoo hyötyä?". *Koti-Lappi*, 28.2.2024. <https://www.kotilappi.fi/artikkeli/paakirjoitus-natolta-odotetaan-paljon-mutta-miten-ita-lappi-aikoo-hyotya>
- Kullaa, Rinna, Janne Lahti & Sami Lakomäki (2022): *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla*. Gaudeamus.

- Kuokkanen, Rauna (2020): ”Pohjoismainen asuttajakolonialismi ja vuoden 2017 Tenosopimus”. *Historiallinen aikakauslehti*, 118(4), 534–539.
- Kuokkanen, Rauna (2022): ”All I see is white. The colonial problem in Finland”. Teoksessa: J. Hoegaerts, T. Liimatainen, L. Hekanaho & E. Peterson (toim.) *Finnishness, whiteness and coloniality*. University of Helsinki Press. <https://doi.org/10.33134/HUP-17-12>
- Laako, Hanna (2022): ”Erämaiden omimisesta häilyviin metsänreunakohtaamiisiin: Selva Maya ekologisena rajamaana ja -vyöhykkeenä”. *Alue ja Ympäristö*, 51(2), 65–85. <https://doi.org/10.30663/ay.119501>
- Lackenbauer, Whitney & Mathew Farish (2017): ”The Cold War on Canadian soil: Militarizing a Northern environment”. *Environmental History*, 12(4), 920–950. <http://dx.doi.org/10.1093/envhis/12.4.920>
- Lapin Kansa* (2022): ”Lapin rooli kasvaa puolustuksessa – Pohjoiseen tulee uusi Nato-todellisuus”, sanoo Ulkopoliittisen Instituutin johtava tutkija Matti Pesu”. *Lapin Kansa*, 22.10.2022.
- Lapin Kansa* (2024): ”Pääkirjoitus: Suomen jäsenyys puolustusliitossa avaa mahdollisuuksia talouskasvun ja elinvoiman lisäämiseen – tilaisuus on hyödynnettävä”. *Lapin Kansa*, 31.5.2024. <https://www.lapinkansa.fi/suomen-jasenyyss-puolustusliitossa-avaa-lapille-mah/8138888>
- Leisti, Tapani (2020): ”Suomalaisyhtiö ajaa jättimäistä tuulipuistohanketta tunturierämaahan Pohjois-Norjassa – Aslak Holmberg: ’Se olisi maitten riisto’”. *Yle*, 18.11.2020. <https://yle.fi/a/3-11652510>
- Magga, Anne-Maria (2018): ”Ounastunturin terrori’ ja uudisasutus Enontekiöllä: Saamelainen poronhoito suomalaisen asuttajakolonialismin aikakaudella”. *Politiikka*, 60(3), 251–259.
- Magga, Anne-Maria (2024): *Siidan lait: Saamelaisen poronhoidon oikeusperiaatteet ja -teoria*. Vastapaino.
- Mäiche, Karim (2016): ”Kovaa peliä Rovajärvellä”. *Rauhanpuolustajat*, 12.8.2016. https://rauhanpuolustajat.org/rapu-artikkeli/kovaa_pelia_rovajarvella/
- Massa, Ilmo (1994): *Pohjoinen luonnonvalloitus: Suunnistus ympäristöhistoriaan Lapissa ja Suomessa*. Gaudeamus.
- Merivirta, Raita, Leila Koivunen & Timo Särkkä (toim.) (2021): *Finnish colonial encounters: From anti-imperialism to cultural colonialism and complicity*. Palgrave McMillan.
- Mikaëlsson, Lilian & May-Britt Öhman (2014): ”When the land became a testing range: Nausta, Udtja and NEAT”. Teoksessa: J. Gärdebo, M.-B. Öhman & M. Hiroshi (toim.) *Re:Mindings: Co-constituting indigenous, academic, artistic knowledges*. The Hugo Valentin Centre.
- Niemi, Tapani (2021): *Lohen surma*. <https://areena.yle.fi/podcastit/1-50811082>
- Parson, Sean & Ray, E. (2018): ”Sustainable colonization: Tar sands as resource colonialism”. *Capitalism, Nature, Socialism*, 29(3), 68–86. <https://doi.org/10.1080/10455752.2016.1268187>
- Ponto, Otto (2024): ”Menkää jonnekin muualle’ – Panssarivaunut ryskyvät Lapin metsissä kun Naton valtava sotaharjoitus pääsi käyntiin”. *Helsingin Sanomat*, 5.3.2024. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010254304.html>
- Pylkkänen, Sinikka (2023): ”Presidenttiehdokas Stubb piipahti kampanjoimassa Rovaniemellä: Nato luo pohjoiseen myönteisen lumipalloejektin”. *Lapin Kansa*, 17.9.2023. <https://www.lapinkansa.fi/presidenttiehdokas-alexander-stubb-piipahti-kampan/5883589>
- Pöyhönen, Sari (2023): ”Olen kuullut huhuja, että Tinder on aktivoitu’, sanoo saksalaislentäjien esimies Rovaniemellä, jonka katukuvassa näkyvät sotaharjoitukset”. *Yle*, 30.5.2023. <https://yle.fi/a/74-20034278>
- Rovajärven kehittämistyöryhmä (2013): *Rovajärven kehittämistyöryhmän loppuraportti*. https://www.defmin.fi/files/2671/LOPPURAPORTTI_Rovajarven_kehittamistyoryhma_2013.pdf
- Shoemaker, Nancy (2015): ”A typology of colonialism”. *Perspectives on History*, 1.10.2015. <https://www.historians.org/perspectives-article/a-typology-of-colonialism-october-2015/>
- Sirviö, Heikki, Eija Merikäinen, Ari A. Lahtinen, Ville Kellokumpu & Juho Luukkonen (2022): ”Metsät metsinä, kiistakapuloina ja materiaalisen talouden perustana”. *Alue ja Ympäristö*, 51(2), 1–3. <https://doi.org/10.30663/ay.125505>
- Thompson, Andrea (2016): ”Greenland ice melt could expose hazardous Cold War waste”. *Scientific American*, 5.8.2016.

- Vahtola, Jouko, Matti Enbuske, Mauno Hiltunen, Tarja Nahkiaisaja & Juha Joonab (2006): *Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet: yhteenveto ja tiivistelmä Lapinmaan maa- ja metsäoikeudet -tutkimuksesta*. Oikeusministeriö.
- Valkonen, Jarno (2023): "Inarin metsäkonfliktia voidaan tarkastella 'maapolitiikkana'". *Alue ja Ympäristö*, 52(1), 141–143. <https://doi.org/10.30663/ay.126963>
- Valtioneuvosto (2024): "Suomen ja Yhdysvaltojen välistä puolustusyhteistyösopimusta koskeva hallituksen esitys lausuntokierrokselle". Tiedote 28.3.2024. <https://valtioneuvosto.fi/-/suomen-ja-yhdysvaltojen-valista-puolustusyhteistyosopimusta-koskeva-hallituksen-esitys-lausuntokierrokselle>
- Vanhanen, Henri, Charly Salenius-Pasternak & Ville Sinkkonen (2023): "Suomen ja Yhdysvaltojen syventynyt puolustusyhteistyö". Finnish Foreign Policy Paper 10. Ulkopoliittinen Instituutti.
- Vastapuu, Leena, Saara Särnä, Noora Kotilainen & Susanna Hast (2024): "Kuinka militarisoitunut Suomi on? Militarisaation tarkistuslista". Teoksessa: S. Hast & N. Kotilainen (toim.) *Sodan pauloissa. Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Gaudeamus.
- Vladimirova, Vladislava (2024): "Continuous militarization as a mode of governance of indigenous people in the Russian Arctic". *Politics and Governance*, 12, 1–15. <https://doi.org/10.17645/pag.7505>
- Wolfe, Patrick (2006): "Settler colonialism and the elimination of the native". *Journal of Genocide Studies*, 8(4), 387–409. <https://doi.org/10.1080/14623520601056240>
- Woodward, Rachel (2004): *Military geographies*. Blackwell Publishing.
- Össbo, Åsa (2023): "Hydropower company sites: A study of Swedish settler colonialism". *Settler Colonial Studies*, 13(1), 115–132. <https://doi.org/10.1080/2201473X.2022.2037293>

"There is plenty of space, and it doesn't bother the civilians." Militarization of Lapland and Sápmi in the framework of colonialism

Northern Finland, consisting of Lapland province and parts of the Sámi homeland region, Sápmi, is being heavily militarized following Finland's NATO membership and the Defense Cooperation Agreements with the US. For now, the change is most visible on the level of land use, for instance in the form of large and intensive military training exercises and new infrastructure projects that relate mainly to military justifications and concerns. Despite their significant impact on local lives, livelihoods, regional development and Sámi Indigenous rights, local and Sámi perspectives on these developments have so far been largely missing from public debate. In this article, I seek to address the silence, and to build ground for critical decolonial approaches on Nordic militarization, centering attention especially on the social impacts of military land use, on the colonial geographies of militarization, and on efforts to challenge them. Towards the end of the article, I focus attention briefly on two concrete cases: first, on the local struggles that are currently taking place in Naarmankaira and Pyhä-Kallio reindeer herding district within an area that overlaps with Rovajärvi shooting ground, which is a large military training area in southern Lapland; and second, on the questions and issues that emerged in the context of the Nordic Response, a large cross-border NATO military exercise that was held across Sápmi in Spring 2024. The article concludes that militarization in Northern Finland relies on, and reproduces colonial discourses, structures, practices and power relations that have been central to the region also historically. These include the reproduction of the region as terra nullius, sidelining local and Sámi voices and rights, promoting settler colonial land appropriation, and advancing forms of regional development which align with interests and objectives defined in far-away centers of power, instead of social and cultural diversity and sustainability.

Keywords: Arctic, colonialism, militarization, military land use, Sámi people